

Janez
Švajncer

Prevara

Še zmeraj ni prižgal električne luči, na cesti pred hišo so že gorele, a tokrat so brlivkale, le kaj se dogaja v elektrarni, mu je zapelo v glavi, mar naj stopi k telefonu in priklič razdelilca toka pa mu reče, naj pošlje k njemu malo več, da ne bo ostal v temi. Ni ga poklical, v možgane se mu je zarila misel, ki se je je ustrašil. Ali je mogoče, da se to dogaja z njim? Mar je torej že v tem položaju, da ne more več trezno jemati in razsojati stvari.

Ljubosumnost na svojo lastno hčerko?! Torej se boji, da jo izgublja?

Proč te misli, si je rekel in odrezal z dlanjo roke zrak pred sabo, ki ga je barvala svetloba električne žarnice s ceste in še pošev begala po njegovem mrakotnem čelu. Glava se mu je sprevrgla v enakomerno premikanje, živčnosti ni poznal, videl je ljudi, ki se niso mogli umiriti in so jim trzali posamezni udje, njega se ni prijelo, je pa tudi hudo, zares se mu je vtihotapilo pod kožo in se preliva po žilah. Utripajo in polnijo pore, ne more se ubraniti, boji se za hčerko.

Naj pade nepoučena, kot je, lopovu v prijazne in ljubkovalne prilastke, nasedla bo in že se ji bo zameglilo, da se bo znašla v njegovih rokah in tako naprej.

Njegova je, njegova kri, ali naj nenadoma zapusti, kar je že njegova last, se ji odreče, jo prepusti drugemu, da bo bedel nad njo, kakor je počel sam vsa ta leta. Ne more, upira se mu pomisliti na to možnost. Skrbel je zanjo, njegovo očetovsko pokroviteljstvo je sprejemala kot nekaj samo po sebi umevnega, v tem trenutku je nevarno omajano sožitje, trhllost grozi, postaja vedno večja in občutnejša, še malo pa se bo podrlo, kar je bil sedel na trdni podlagi.

Ne in ne, ne more zavpiti v svet, obstali bi ljudje in se obrnili proti njemu začudeno, presenečeno, vprašujoče, zamerljivo, nerazumevajoče, otlopelo, zaskrbljeno, pomilujoče.

Sam sebe pomiluje, zbežati ne more sam pred sabo, močnejše je od njegove volje, misel je že tu in se ga je oklenila, želva v oklepu ne odloži oklepa, ne more iz sebe, premaganec premagani, ona je njegova rešitev, zato jo mora ohraniti zase, zato je noče prepustiti nikomur, naj bodo prijemi

še tako vabljivi in sladki, grenak priokus je močnejši, prevlada in zagospodari nad razumnostjo, jemlje, kar je njegovo, zavpil bo, da bo odmevalo iz tega prostora, ki mu je ponudil varno zavetje med štirimi stenami, v noč, kot piš bo šinilo po makadamski cesti pred hišo na črnca črnkastega, ne, ne sme se zgoditi, hči je v nevarnosti, strežejo ji po življenju, minili so časi srednjeveških sodnih gonjav in sežiganj nedolžnih deklet čarovnic, kar so postale na silo, boji se, boji in ne more se pomiriti z dejstvom, da se približuje nekdo, ki bo močnejši od njegove očetovske moči.

Žvižgal si je v hrustanec in zapiral oči pred medlo svetlobo, ki ga sploh ni ščemela v oči, pa je kljub temu čutil napetost, legalo mu je na prsi in jih tiščalo, mrakobnost ni prijetna stvar, si je rekel in se prestopil pred oknom, toliko se je približal za zaveso, da je mogel videti skoznjo. Pogledi so mu prebegnili na sosedov vrt, ki se je zlil s črnino, nekaj se je spotegnilo po tleh, pritisnil je nos na šipo, neznana ležava se ni premaknila, obležala je na mestu, da ga je spreletel srh po hrbtu. Že so se zvrtnčile misli in mu pobegnile v mladost.

Domača hiša, kako rad jo je imel, njena vegasta vrata, bila so že potrebna pokrpanja, desk niso imeli pripravnih, so rekli in zato sta oče in mati voljna čakala, oče je brundal: o saj ni tako slabo, da bi se moral pritožiti kralju, je pa sploh tako daleč tja do Beograda, da ne bom vzel papirja pod roko in nastavil peresnika, škoda za črnilo, ne bo zaleglo, sem si že skusil. Pretental je ženo, da mu ni mogla zapresti svoje niti, ki se ji je trgala iz glave.

Pritrdila je nevšečno: ti se ravno lahko pritožuješ. Take sile ti ni bilo, kuham ti, da ti kar naprej raste trebuh, da bi pisal kralju, ne verjamem, potem bi pa hodil okoli voglov in čakal nasajen in prestrašen do kosti, da ti bodo na vsem lepem zašklepetale, ko se bosta na cesti prikazala žandarja z nasajenima bajonetoma.

No, kaj sem že hotel, je zategnil oče, ali si pri volji, da me strašiš z orožnikoma, nič si ne obetam od njunih pušk in bajonetov. Priznaj lepo, da tudi tebi klopoče srce v prsih.

Ravno zdaj ti bom padla k nogam, figo, mu je vrnila žena, strahopeten si, to mi kar mirno priznaj, pa si bova naprej dobra.

Oče je bil strahopeten. Morda je ravno zaradi tega pripovedoval tolikokrat o mrtvakih brez glave, ki begajo kot izgubljeni po pokopališču in silijo na cesto, pa po njej tap, tap, in že se ustavijo na mostu pod gozdom. Tam je cesta speljana nevarno v ovinek, zemlja visi nad njo, nekaj dreves je pokazalo korenine popolnoma nesramežljivo, kaj lahko se domislijo v svoji drevesni pameti, da poskočijo brezglavo in se položijo dol na cesto.

Posamezni ponočnjaki, ki so hodili tam mimo, so pospešili korake, kakor da jih je prišla burja, in se vrteli, v resnici pa so hiteli, da se kar najhitreje spravijo s tega nevarnega mesta. Straši že od nekoč, stari ljudje vedo povedati, podrobnosti se nihče od njih ne spomni, kdo je začel prvi, da je to in to noč obležal v cestnem jarku berač Urh, ki se je potikal po fari in ga je prineslo zdaj od te zdaj od one strani.

Nihče od faranov ni slutil, da jim je v vas prinašal svojo nesrečo, ki ga je gnala po svetu, da ni imel nikjer obstanka, verjeli so samo to, da je revček, ki ima zmeraj prazen trebuh. Ponujali so mu kruh, on pa nič, skimaval je in kazal obrnjene žepe, kar je pomenilo: dajte mi denar, da je bilo gospodinjam nerodno in so se pomotoma z rokami, polnimi testa, ker so ravno tedaj mesile testo za rženec, ki ga ni premogla vsaka hiša, kočarji še ovse-nih kolačev niso staknili, čeprav so premetali vse kote pod streho, pomotoma so se torej vzdihovaje prijele z rokami za brade in prenesle testo nanje, da so bile podobne okrašenemu strašilu v prosu.

Most je dobil ime Urhov most, ko se ga je to prijelo, je postal še bolj skrivnosten in samotni kot prej, ko so ljudje hodili in se vozili čezenj brez kakšnega pomisleka, da bi se jim bil lahko nenadoma zrušil pod nogami in kolesi in jih poslal v strugo potoka, ki je tekel tiho, da se nihče ni mogel pritožiti nad njegovo pogoltnostjo.

Žena mu je rekla čisto odkrito: a, zato si tak, ker se bojiš Urhovega mostu. Ti nisi imel nič pri tem, berač je umrl, ko se mu je iztekla zadnja ura, ti mu nisi potegnili duše iz telesa.

Vžgalo je in že se je oče razgovoril. Preljuba moja ženkica, je zapel, prosim te, kam meriš. Dobro vem, da bo priletelo iz tebe dovolj strašljivega, samo da bi mi nagnala strah v kosti. Sem kriv sam, da se bojim, ostalo je v meni od mojih mladih nog, oče me je natrjančil, da se mi še zdaj preliva po glavi. Boj se živega človeka, vem to, pa kaj si morem, če se z nejevoljo odpravljam na Urhov most. Postavi me za vole, ki jih midva nimava, pa me bodo potegnili za sabo, uprem se jim z vsemi štirimi, če nočem, nočem. Zadržati se ni mogel, gornja ustnica mu je drhtela, da je že bilo podobno pripravam na skok, še malo, odrinila se bo in zakrmarila nekam visoko, da jo bo treba ogresti kot sneg s slamnate strehe, ki se vdaja in pošilja svojo mokroto ljudem pod sabo.

Mati je uživala, da je očeta spravila na igle.

Prestopal se je, kakor da so se mu žile na kosteh vidoma tanjšale in krajšale, vzdržal pa je in si želel, da bi žena vendarle nehala s tem Urhovim mostom, ki se ga tako in tako ni mogel otresti, koder koli je hodil v mraku, se mu je prikazoval z nalomljeno ograjo prav tam, kjer je berač Urh izpel svoje življenje.

Našli so ga spodaj v strugi in izmerili, da je priletel prav v tisti smeri z višine čez ograjo, čeprav niso nikoli dognali, kdo ga je potisnil čeznjo, resnico so imeli za sveto in nezmotljivo, ker je zares ležal spodaj v strugi in si za pričo najel vodo vodico, ki je tekla kot prej po njegovem truplu in ga krasila z drobnim peskom, da bi ga bila gotovo čisto obložila in zavarovala pred razpadom, ko bi ga ne bil mesarjev hlapec zagledal, ko se je pripeljal z vozom in je prav tedaj stopil na prste, ker ga je bič, s katerim je zapokal, potegnil nekoliko po strani. Že je bil čez kolo na tleh, pa še malo je pospešil hojo in prihitel k revčku revčkanemu, ki je ostal tak, kakor se mu je kazal, ker mu je dušica že odletela in je z nobenimi klici ni več priklical nazaj.

Slabo znamenje, cahen, je rekla mati.

Oče jo je pogledal začudeno, klobuk se je sam nagnil na čelo, bo nekaj v tem, kar praviš, ji je pritrdil in umolknil. Ni mogel prikriti vznemirjenja, trgalo mu je prsi in glavo.

Urh je oživel, kakor da ga niso že davno odnesli na vaško pokopališče in zagreblji dovolj globoko v zemljo po zaslugi domačega grobarja, ki je to rad delal in je dobival od občine travo zastonj, prišla mu je prav, da jo je lahko svežo pokrmil edini kravi, kadar pa si ni sklepal kose, je trava čakala nanj, da si je kose sklepal in pokosil vzpetine in nižine na grobovih in med lesenimi križi, kamnitimi ploščami in redkimi kamnitimi spomeniki.

Očetu se je Urh prikazoval, da je bilo že neznosno, ponoči se je prebujal, da je še materi šlo na živce, in ko so ji skoroda že odpovedali, mu je vrgla pod odejo: imaš slabo vest, ali kaj te prijemlje, da se ne pomiriš. Urh je mrtev, zapomni si to, drugače ti bom povedala kot otroku, in če ti bom večkrat povedala, bo menda tudi kaj zaleglo.

To je tisto, da nimam popolnoma nič pri tem, je vzdihnil oče in kmalu se mu je nekoliko tiše zapeljalo z jezika: to je vzgoja. Takega me je naredil oče. Zato si pa rečem, da ni dobro ziniti kar tako v tri dni. Kljub temu je pozabil, kar je bil trdno sklenil zapreti vase, in pripovedoval o strahovih svojemu sinu.

Materi je šlo do grla in mu je metala sem od kuhinjskega štedilnika: nič ne veš, komu to pripoveduješ, delaš se že celega packolina.

Očetu je ušel smeh, beseda, ki jo je slišal, se mu je zdela imenitna, ker mati ni tako govorila, in jo je takoj vprašal, kje jo je pobrala, da se je zdržnila, ker je spreperil oči, kakor da se ga je lotila ljubosumnost na kakega dedca, ki se je znebil tega packolina in ga poklonil njegovi ženi.

Razganjalo ga je in le težko je prikrival, da so moški metali poglede po njej. O, to bi jim polomil kosti, šklepetal je z zobmi in nabiral prste v kepe, da bo udaril po njih.

Pravzaprav niso nič takega naredili, da bi moralo priti med njim in njimi do tepeža, domišljal si je pa kar naprej, da jo zalezujejo in ji je govoril: ti, pazi se, da te ne zalotim s katerim, potem se bova drugače pomenila. Bolelo bo, ti rečem, lahko mi verjameš, odpustil ti res ne bom in še na sodni dan boš trepetala pa povešala oči pred mano, tako te bo sram, ker te bo peklo in žgalo.

Še bolj ga je razpalila, ko ji je ležal na ustih smehljaj, zdelo se mu je, da se norčuje iz njega, in že je dodala: kaj sem naredila narobe, da se tako usajaš.

Ne ščeperi se in ne skrivaj nog pod krilo, jasno mi je, še slepcu bi se odprle oči, da ti ni čisto vseeno, kadar te dedci ogledujejo in iščejo stika s tabo.

Zasmejala se je gromko, kar mu je pognalo kri v lica in ni se mogel več zadržati mirno, planil je s stola in nameril korake proti njej, ona je medtem že bila zavarovana, pravkar je bila vzela s police prazen škaf, tiščala mu ga je darežljivo in namigovala: čas je že, sam se tako nisi spomnil, le prinesi vode, le, da se ne bova posušila. Zavila je v šalo in ga za trenutek pomirila.

Nasršen je kljub temu bil in brundal je nenehno, vzel škaf in odkolovratil ven v vežo in ob hiši proti vodnjaku pa zvonil in zvonil z dolgo palico, ki je drgetala in brenčala, kakor da hoče odpovedati pokorščino, a v resnici je bila čisto rjasta tam, kjer je držala dolgo navzdol pomikajočo se batasto zadevo, da je sploh kaj priteklo po cevi navzgor in pricurijalo v škaf.

Mislil je na ženo in dedce, ki so mu hodili za plotom in si jo od daleč nagovarjali, malo je med tem zvonjenjem vode le pozabil na to, bolj se je ubadal z mislijo, od kod pride žila v tale vodnjak, ker je bil slišal, da je napeljana s pokopališča.

Vsakič mu je šla glava v tisto smer, zares je pokopališče ležalo na hribu od tod, pravšnjem, da bi lahko voda pritekala od tam semkaj v vodnjak.

Mesarjev hlapec se je režal na vsa usta, ko se je zvečer prikazal v kuhinji in butnil uboge podrti čevlje na oder k njegovim nogam: kako kaj tekne tale vaša voda, ki vam jo pošiljajo mrtveci s pokopališča.

Mati se je nasršila in pokrižala, ker ni marala govoriti o teh, ki jih je nekoč poznala in so jim medtem že sprhnele kosti, oče je le pomilovalno pogledal vsiljivca, ki ga tako ni maral, ker je žvečil tobak in pljuval naravnost in poprek pa se ogledoval za ženskami, tudi za njegovo, kako naj bi ga le katera marala, tega nemarnjaka.

Hlapec se ni dal, smehljal se je in potiskal skozi zobe: ja, sem slišal, da priteče od njih. Kaj je to že takega, sčisti se, ko priteče do vašega vodnjaka. Zbolel še nihče ni do tega dne, za naprej pa ne vem, ali bo koga doletela bolezen.

Nehaj, je navrgla mati in zakašljala, ker se ji je zaletelo v grlu, čeprav ni nič dala v usta, kruha je zmanjkalo že zjutraj, do peka pa ni odšla potem, kar se je naredilo zjutraj, je obveljalo do večera, naredilo se je to, da je mati navadno vsako jutro zabrusila očetu: danes si le pljuni na roke, da bom jutri lahko odšla po štruco. Za danes se boš obrisal pod nosom.

V takem sporočilu je oče previdno poslal oči po sinu in skušal presoditi, kako se bo podržal. Nekajkrat je cmerikal in kisavo jecljal, da ima prazen trebuh in ga vse boli, ker je lačen, potem je spoznal, da mu tarnanje tako niti malo ne zaleže, pa se je rajši zmrdoval in bril norce iz matere, česar ji ni pokazal očito.

Obráčal se je stran od nje in pokal obraze v steno in še naprej v kuhinjsko okno, ker je vse to lepo videl v šipi, spodnji, do gornje je iztegoval vrat le takrat, kadar staršev ni čutil ob sebi.

Hlapec se je razživel, da mu je postajalo vseč in nič se ni več bal strahov, s katerimi so ga strašili, pokopališče se mu je zazdelo privlačno in v tem hipu je bil pripravljen pohiteti gor med grobove in prinesiti grčo iz deske, ki jo je grobar izkopal in poslonil v živo mejo.

Slišal je bil, da je potrebno poiskati tako grčo, jo izbiti iz deske, in že se bodo prikazale čudovite stvari.

Moški so pripovedovali, da so poznali nekoga, ki je hodil okoli kot desetnik. Najljubše slo so mu bile gostije, ki jih tako ni manjkalo v nobeni

hiši. Poslonil je desko k oknu, se ustopil za njo in pogledal v odprtino: že so se mu prikazali svatje, pečene piške, bel kruh, torte in vino, čeprav je stal nizko pri tleh. To moč je namreč premogla takšna deska, da je ni bilo treba postaviti v tako višino, kot so stali svatje in mize, drugače tako ne bi bila nič posebnega in vabljivega.

Ko je to prvič slišal, mu je začelo buriti domišljijo, da bi še sam premogel radodarno desko. Ko je malo premislil, ga deska ni več posebno mikala, ljubše bi mu bilo, da bi vtaknil samo grčo v žep in prepustil desko drugemu, naj bi jo nosil, kdor bi hotel, ampak o tem moški niso vedeli nič določnega.

Stari mizar, ki je imel za tramom na podstrešju Kolomonove bukve, kjer je pisalo vse o tem in še marsikaj, kar je bilo vredno za siromaka in njegovo bogatenje, je skimaval z glavo in se delal začudenega. Bziknil je slino skozi zobe in zategnil: ni slabo, lahko da je mogoče tudi kaj takega na svetu, a ne vem. Nisem slišal. Ne, stokrat ne. Zadnje besede je skopo odmeril in potisnil iz sebe, da je postal skrivnosten in že to je delovalo magično na poslušalce, da so utihnili in širili oči v čelo. O tem mizarju so slišali marsikatero okroglo in kosmato, tako da so ga že spravljali v zvezo z vragom, o katerem so imeli različna mnenja in so ga nosili na jezikih le takrat, ko so kaj popili, trezni so ga pustili daleč vstran, češ da si niso z njim v sorodu.

Deska z grčo je imela še to lastnost, da ni smela biti kaka navadna deska, ki jo je grobar izkopal iz groba. Ko bi bilo kar tako preprosto, bi jo kratko in malo potegnili iz sveže jame, ampak deska je morala biti preležana, preperela pa ravno toliko, da se ni razletela, ko jo je prijel z roko. Zato ni bilo mogoče zlahka najti take deske.

Mesarjev hlapec je trdil, da on edini ve, kako se to naredi, vendar je obenem tudi pripomnil, da njega nihče ne pošlje na pokopališče, lopato pa mu gospodar zaupa za drugo delo, kadar se zamašijo podnice v hlevu, mu jo potisne v roko in reče: izvoli, ti to najboljše znaš, ne obiraj se, nimaš uši.

Moški so se muzali, obenem pa se tudi presedali, ker so videli, da so pritegnili otrokovo pozornost. Ta grintavec je čisto zlezal v usnje za očetom in si grizel nohte, torej mu je šlo do živega, in ker so to zatrdno vedeli, so drezali v mesarjevega hlapca, naj bi jim razložil podrobnosti, kako je že s to desko.

Hlapec se ni dal prositi, razvezal je mehur in si potisnil ščepec tobaka za zobe, pa nadaljeval z zadržanim glasom, da se je strah kar vidoma plazil zunaj pod oknom in udarjal s šapami skozi steno noter do otroka, ki je lezel vedno bolj skupaj, ko ga že tako ni bilo dosti. Potlej sam ni upal v posteljo in je čakal, da ga je mati položila vanjo in pokrila z odejo. Stiskal jo je za roko in je morala ostati ob njem, dokler ni zaspal.

Zapadel je v stanje, ko si je rekel, da bo počilo, nikakor ne bo dovolil hčerki, da ga pusti v negotovosti, samega, tukaj pred oknom se išče in ogleduje, noč mu brani, da bi lahko kaj razložil, kako je zunaj na cesti.

Črnčevi koraki so potihnili, kljub temu pa ni verjel popolnoma, da je bil odšel. Uho mu je ostalo pripravljeno, da ujame vsak najmanjši šum, in

ni se motil, da je ostal buden, v presledkih se je oglašalo, le da ni mogel dognati, ali so bili črnčevi koraki ali so se približevale živali.

S hriba so proti večeru prihajali fazani in zajci, urezali so jo počez po bližnjici do ceste makedamske in ko so stekli čeznjo, so se kamenčki zgahnili, vendar za človeško uho šumi niso bili dovolj razločni, da bi bil lahko zatrdno rekel: to je fazan, to je zajec.

Zamotil se je z njihovimi prihodi in je bil prav vesel, da je minil čas lova, mestni lovci so prihajali s pripravljenimi puškami in jih uperjali predse, sploh se niso zmenili za okoliške hiše in ljudi, morali bi bili pomisliti, da bodo koga zadeli s šibrami, oni pa nič, pumf, pumf, pumf so se postavljali in spuščali šibre v hrib, kjer so tekale revice živalce, da se je kadila presušena zemlja pod njihovimi nogami.

Zadnjič ni mnogo manjkalo pa bi bilo zadelo njegovo hčerko.

Stala je s sošolko pred hišo in že ju je odneslo po cesti makadamski, ko ju je zagledal, sta že dospeli do ovinka pri ribniku in nič ni kazalo, da se bosta ustavili. Pripravljali sta se za tek v šoli, učitelj je zahteval, da se vsi šolarji pripravijo, da bo lahko napisal v poročilu ravnatelju, da je njegov trud bogato poplačan. Zato jim je rekel, naj si tudi doma nabirajo kondicijo. telo mora biti pripravljeno od glave do nog, le tako bo zagotovljen uspeh. Hči in sošolka sta razumeli dobesečno in ko sta povedali staršem, jima niso branili, razumeli niso tako kot obe, zmajevali so z glavami in si namigovali, da je svet ponorel.

Sosed se je pilepil na vrtno ograjo in vpraševal, ali je tudi njegova hči čisto podobna vsem drugim dekletom, ki so bolj prizadevne od fantov in se izpostavljajo nevarnosti na makadamski cesti, kjer je vedno več avtomobilov, katerih vozniki tudi ne pazijo, da bi se jim lahko kaj hudega pripetilo.

Seveda je moja ravno tako vneta kot tvoja, je odgovoril in oba sta visela z glavo na ograji in gledala po cesti, kje se bosta prikazali dekleti. Toliko časa sta imela, da sta vmes spregovorila o vremenu, ki ni obetalo nič dobrega.

Veter je majal veje na topolu in stresal liste na tla, čeprav še ni napočil ta čas jeseni, ki je vsako leto ogulil topol, da je revež ostal ves spotegnjen in prezebel čakal na zimo. Pritrjevala sta si, da kljubuje, čeprav je doživel že mnogo hudega.

Vojno je čutil dobesečno na svojih vejah, ki so mu jih ujetniki lomili z golimi rokami, da so se vsaj bežno pogreli; časa jim je le malo preostajalo, pazniki so jih pretepli, če so jih zalotili pri tem opraviilu, da so čepeli ob na naglo prižganem ognju in nikakor niso marali iz kroga, ki so ga strnili, da so jih še telesa grela, v hrbtu so pa zmeraj čutili mraz.